

DE TUINEN VAN FUNCHAL.

BOTANISCHE HERINNERINGEN AAN HET EILAND MADEIRA.

DOOR

M. GRESHOFF.

(Vervolg van bladz. 211.)

II

Het eerste huis voorbij het *Hôtel Bella Vista* is niet onbekend aan Nederlandsche bezoekers van Madeira. 't Is het kleine internationale *Seamen's Hospital*, dat een vijftiental jaren geleden gesticht is door Dr. JULIUS GOLDSCHMIDT, een hier sinds lang gevestigd geneesheer, wien ook sommige landgenooten zich met ingenomenheid zullen herinneren. Sedert de oprichting was aan dit hospitaal eene Nederlandsche pleegzuster verbonden; het was nu Mej. VAN SCHERMBEEK, die hier in liefde dienende is en haar naam (*the Dutch nurse*) is te Funchal in eere bij arm en rijk.

Van het verblijf der zieken naar dat der dooden, van het hospitaal naar het kerkhof, is de weg kort: beide zijn hier aan dezelfde straat gelegen. Het Portugeesche Cemeterio is een bezoek overwaard. Nimmer zag ik een plantentooi; zoo voortreffelijk in overeenstemming met den plechtigen ernst, dien wij verlangen voor de »stille rustplaats van Gods dooden". Door een ruimen voorhof het Cemeterio binnentredend, zien wij aan de zijden de muren bekleed met een tapijt van bloemen der *Bougainvillea*, die aan den ingang opklimmen langs het lofwerk der bazalten poorten. Langs dezen dubbelen bloemenwal dalen wij af in eene gaarde van majestueuze cypressen, die den Atlantischen oceaen achter zich en een wolkenlooze blauwe hemel boven zich heeft. Indrukwekkend is de tegenstelling van het zonnig rood der *Bougainvillea* met het somber groen van *Cupressus*, het zinnebeeld van dood en rouw.

Bij een steenen kruis in het midden van den hof komen de cypressenlanen samen, en zoo wandelt men voort langs heerlijke rozenstruiken, die de graven beschaduwen en de zerken bedekken: een statig en toch liefelijk oord.

Bij een rondpoint aan het einde der Ameliastraat opent zich een verrukkelijk uitzicht over de Ribeiro secco en de rotsen terzijde van dit ravijn. In de hoogte staat Reid's New Hôtel, op den weg naar den Caminho novo, die tot het schilderachtig gelegen stadje Camara da Lobos voert. Deze weg, die rijk is aan schoone vergezichten, loopt evenwijdig met de kust en is grootendeels in de rotsen uitgehouwen. Voor vreemdelingen is het de weg bij uitnemendheid, en een tochtje langs den Caminho novo staat steeds bovenaan op het programma van een welbesteede *holiday* in Funchal. De botanicus keert van eene wandeling langs dien weg nimmer met ledige handen huiswaarts. Op het omliggend veld en langs den steenigen wegrand vindt hij tal van inheemsche planten, vooral op het braakliggend terrein rondom eene stokerij van rhum (*aquardente*). Typisch voor de ruigten zijn de bosschages uit *Opuntia*, *Pelargonium* en *Cassia* gevormd. Overal nl. schieten krachtige struiken van scharlakenroode geraniums, *Pelargonium inquinans*, uit de rotsspleten op, en overal treft ge de cactusboschjes aan van *Opuntia Tuna*, die hier vroeger gekweekt werd ter wille der nu verlaten cochenille-cultuur en die allengs al het braakland rondom Funchal vermeersterd heeft. De plant schijnt trouwens reeds lang verwilderd te zijn; want in een brief uit Funchal, van den beroemden Indischen botanicus W. JACK, uit 1813, leest men van *a singular plant, sometimes grown in pots, with broad thick fleshy leaves that spring out of one another in succession, so that there is no stalk, which was plentiful upon the rocks around Funchal*. *Opuntia* is in grillige vormen samengestremgeld met geelbloemige *Cassia* en met de wilde geraniums der genoemde soort of van *Pelargonium glutinosum*, met groote rose bloemen. De rotsen bij zee zijn bekleed met geel en rood gekleurde mossen of met het witte wollige loof eener immortelle, *Helichrysum obconicum*. Onder het »onkruid" langs den weg zijn twee *Psoralea* te noemen, die met harskliertjes bezet zijn en sterk naar asphalt rieken: *P. dentata* en *P. bituminosa*. Van de wildgroeijende planten van Madeira nemen wij echter slechts in het voorbijgaan kennis; wien zij interesseeren, vindt eene goede handleiding in RICHARD LOWE'S *Manual Flora of Madeira*, 1868. Jammer slechts dat dit boek onvoltooid gebleven is: de schrijver, een Engelsch geestelijke, leed schipbreuk op

de thuisreis naar het vaderland en zijn herbarium en het handschrift voor het tweede deel zijner *Flora* gingen toen met hem verloren.

Zijn de inheemsche wildgroeïende¹ planten voor den botanicus ook vaak belangrijker dan de gekweekte gewassen, er is, vooral op eilanden als Madeira, toch ook zeer veel uit de sierplanten te leeren. Want dergelijke, met een voortreffelijk klimaat begenadigd; internationale plekjes worden allengs groote tuinen en de inheemsche planten treden er steeds meer op den achtergrond. Na te gaan, hoe zij door vreemde planten verdrongen worden, hoe deze al spoedig inheemsch geworden zijn en het karakter der vegetatie steeds meer gewijzigd hebben, waardoor sommige vormen wel is waar verloren gingen, maar toch allengs een rijker en bonter floristisch geheel ontstond, is ook interessant, en daarom heb ik mij te Funchal voornamelijk met de tuinflora bezig gehouden. Laat ons *à vol d'oiseau* eene afdeeling van het plantenrijk beschouwen, die in de tuinen van Madeira nog al op den voorgrond treedt, n.l. die der eenzaadlobbige gewassen.

Even kenmerkend als de klapperboom voor het Indisch landschap, is voor de Atlantische eilanden de drakenbloedboom, *Dracaena Draco*. Met zijn gezwollen stam, eindigend in een dubbel vertakten bundel twijgen en een kroon van zeegroen zwaardvormig loof, ziet dit gewas er zeer zonderling uit. Er is vroeger dan ook heel wat gefabeld over dezen boom. MONARDES schreef in 1569 dat door den stam van *Dracaena* bloed stroomde en dat zij vreemde vruchten had, gelijkende op draken. CLUSIUS zag kort daarna, in 1574, in den tuin te Brussel een exemplaar gekweekt en verwonderde zich, dat er niets draakachtigs aan de vruchten was waar te nemen. Toch bleef het eerst verspreide wonderverhaal, gesteund door vage berichten aangaande plantaardig drakenbloed, nog lang voortleven.

Eenmaal was *Dracaena* algemeen op het eiland Madeira; nu vindt men haar bijna alleen als sierplant in de tuinen, en de enkele wildgroeïende boomen tusschen de rotsen van Cabo do Garajão zijn de

---

¹ In vroeger dagen, toen de weg naar het Oosten nog om de Kaap ging, kwam het vaker dan tegenwoordig voor, dat Nederlandsche natuuronderzoekers op hunne uitreis naar Indië Madeira aandeden. Zoo bezit 's Rijks Herbarium eene collectie planten van dat eiland, verzameld door KÜHL en VAN HASSELT, twee bekende plantkundigen, op jeugdigen leeftijd in Indië overleden en in het bamboeboschje van 's lands plantentuin te Buitenzorg begraven. Meer dan eene plant, door hen in 1820 waargenomen, vond ik in 1893 op dezelfde groeiplaats terug.

laatsten eener uitstervende vegetatie. Het langzaam verdwijnen van een gewas, niet te verklaren uit veranderingen *buiten* de plant, wijst er toch wel op, dat ook plantensoorten haar eigen leven leiden, dat *nach ewigen innern Gesetzen* zich naar een einde spoedt, ook al zijn de uitwendige omstandigheden gunstig gebleven voor het voortbestaan der soort. Maar al is *Dracaena* nu op Madeira zeldzaam, het doffe rood van *Sanguis draconis* mag nog met recht de locale kleur van het eiland genoemd worden. Kerken en huizen verft men in die tint en op vele plaatsen is het ook de kleur van den bodem.¹

Tot dezelfde groep als *Dracaena* te rekenen zijn *Cordylina*, *Aloë*, *Yucca* en *Phormium*. Twee *Aloë*-soorten, *A. vera* en *A. arborescens*, zijn op het eiland reeds inheemsch geworden, eene derde, die te Funchal veel gekweekt wordt, *A. plicatilis*, is kenbaar aan den gevorkten stengel en de eigenaardige tweerijige bladen. *Yucca* draagt, evenals *Aloë*, in de vlakte van Funchal rijpe vruchten. *Phormium tenax* treft men niet daar, maar in de bergquinta's aan.

De leliegewassen, die om de bloemen gekweekt worden, zijn ook hier natuurlijk talrijker dan de bovengenoemde boomachtige *Liliaceae*. Van *Lilium*, *Hyacinthus*, *Tulipa*, *Tritoma*, *Funkia*, *Anthericum*, *Asphodelus* (daffodillen), *Scilla* (de ster-hyacinth, *S. amoena*), *Agapanthus* (de blauwe tuberoos, *A. umbellatus*), e. a., kan men zich naar hartelust een veelkleurig bloemvak schikken. Een aardig plantje is *Nothoscordum* (*Allium*) *fragrans*, vroeger als sieraad gekweekt, maar sedert lang den tuinen ontvlucht en nu op Madeira zóó vast genesteld, dat van uitroeien geen sprake meer is. Insteede van de onliefelijke geuren harer verwanten (uien en knoflook), zendt deze *Allium*-soort een aan-

¹ Het »drakenbloed» wordt reeds in de oudste geschriften van Grieken en Romeinen genoemd als een kostbaar geneesmiddel (tegen bloedstoringen) en meer dan ééne mythe is er bekend aangaande den aard en herkomst van dit *Sanguis draconis*, dat van het heilige eiland Socotra werd gehaald. Eerst zeer onlangs is de stamplant van dit klassieke drakenbloed door BALFOUR beschreven als *Dracaena Cinnabari*, dus eene plant, na verwant aan den beroemden boom van Madeira. Deze laatste geeft echter bij insnijding van den stam slechts zeer weinig »bloed», en is blijkbaar veel armer aan hars dan de *Dracaena* van Socotra. Het drakenbloed, dat tegenwoordig in den handel komt, is echter noch van de eene, noch van de andere afkomstig, maar van twee geheel andere planten, n.l. van een Oost-Indischen rottanpalm, *Calamus Draco*, en van een West-Indisch penlgewas, *Pterocarpus Draco*. Het is wel mogelijk dat MONARDES laatstgenoemden boom met de *Dracaena* van Madeira verward heeft, en zijn verhaal van de »draakachtige» vruchten is dan eenigszins verklaarbaar, want in den vorm der peul van *Pterocarpus* kan men met veel goeden wil wel iets zien, wat op een »lraak» gelijk.

genaam aroma de lucht in. Eveneens verwilderd groeit »de ster van Bethlehem», *Ornithogalum Arabicum* en *O. umbellatum*. Onder de *Liliaceae* is er nog een groep van planten, hier bijzonder geschikt voor versiering, omdat zij aan de tuinmuren en wallen — onmisbaar op het hellend terrein van Funchal —, een vlechtwerk hechten van groen en bloemen. De schoonste dezer lelieachtige slingerplanten is een gewas met karmijnroode bloemen, *Lapageria rosea* uit Chili; algemeener evenwel zijn *Smilax*, *Ruscus*, *Semele* en *Asparagus* (vooral de hiertoe behoorende plant *Myrsiphyllum asparagoides*). Van het geslacht *Ruscus* zijn er twee soorten, *R. Hypoglossum*, en de gewone muisdoorn, *R. aculeatus*, wiens phyllodiën op het lichtgroen loof van *Myrsiphyllum* gelijken. *Semele androgynus* is eene aan *Ruscus* verwante klimplant der Canarische eilanden, die op Madeira veel gekweekt wordt.

Als overal elders, zijn hier de *Amaryllidaceae* als sierplanten zeer gezocht. Met de namen *Amaryllis*, *Narcissus*, *Crinum*, *Clivia*, *Pancretium*, *Polianthes* en *Eucharis* rijzen voor den geest van den bloemenliefhebber tal van schoone planten. Het overvloedigst op het eiland is de prachtige *Amaryllis Belladonna*, die te huis behoort in de kastanjewouden rondom de Curral-bergen. De tot deze familie behoorende agave *Fourcroya gigantea* groeit hier zeldzaam vlug en schiet binnen het jaar tot 6 M. hoogte op.

Algemeen is er eene fraaie kaapsche *Iris*, met geelgeteekende lichtblauwe bloemen. Van dezelfde familie treffen wij aan de geslachten *Gladiolus*, *Crocus*, *Tigridia* (de tijgerbloem *T. Pavonina*), *Ferraria* (*F. undulata*), *Marica*, *Antholyza*, *Lapeyrousia*, *Ixia* en *Sparaxis*. De twee laatstgenoemde zijn fluweelbloemige plantjes uit Kaapland, gesierd met de zachtste tinten van blauw en rood. *Lapeyrousia cruenta*, met fraaie roodgevlekte bloemen, wordt in Quinta St. Luzia gekweekt. Op Madeira ziet men veel in het wild de fraaie zwaardlelie *Gladiolus segetum*. In het Leidsch herbarium toonde Dr. J. G. BOERLAGE mij later exemplaren van dezelfde plant, uit Algiers, Perzië en Turkestan.

Van de *Zingiberaceae* zijn er *Maranta arundinacea*, *Alpinia nutans*, *Hedychium speciosum*, *Curcuma* en *Amomum* en vooral vele soorten van *Canna*, met schoone rechtopgaande aren van bloemen als zwaardleliën: geel, rose, oranje en scharlaken.

De *Musaceae* zijn door *Musa* en *Strelitzia* vertegenwoordigd, die zich hier beide in de tuinen vrijelijk kunnen ontwikkelen tot sierplanten van ideale schoonheid. *Strelitzia Regina*, met geel-blauwe bloemen, als bont pluimage boven de bloemscheeden verheven, en

S. augusta, eene vorstelijke plant, die op den *Traveller's tree* (*Ravenala*) van Madagascár gelijkt, en witte bloemen op eene donkerroode scheede heeft. De sierlijke *Musa coccinea* wordt veel in den stadstuin gekweekt. *Musa sapientum*, de banaan, is op het eiland een niet onbelangrijk cultuurgewas, zoowel voor het verbruik op Madeira zelf als voor export naar de Londensche markt. De bananen-teelt breidt zich in de laatste jaren ook uit op de velden, vroeger uitsluitend voor suikerriet gebezigd, maar grooten omvang zal de cultuur van deze en andere zuidvruchten op Madeira wel niet verkrijgen, omdat de bebouwbare aarde op het eiland schaarsch is, en toch ook grootendeels voor den weder herleefden wijnbouw beschikbaar moet blijven. Uitstekend zijn de Madeira-ananassen, maar evenals de bananen gaan zij weg tot prijzen, die den Indischen oudgast bedenkelijk hoog toeschijnen. In de buurt van *Ananassa* moeten de sierplanten *Pitcairnia* en *Tillandsia* genoemd worden.

Van de groote familie der *Araceae* vinden wij *Caladium*, *Xanthosoma*, *Arum*, *Dranunculus* en vooral *Zantedeschia* (*Richardia*) *Aethiopica*. Deze wel bekende plant, die zich in dit klimaat zeer weelderig ontwikkelt, maakt met hare sneeuw witte bloemscheeden en langgesteelde pijlbladeren een bijzonder goed effect, vooral indien zij, gelijk hier gewoonlijk geschiedt, in rijen gekweekt is langs de voetpaden. De merkwaardigste aronskelk van Funchal is wel *Monstera deliciosa*, eene plant met reusachtige, doorboorde bladen, die op een net met grove mazen gelijken. De vruchtkolven dezer *Monstera* zijn eene ware délicatesse, fijner nog van geur en smaak dan ananas, maar zij moeten voor het gebruik met zorg geschild worden, daar in de opperhuid een laag scherpe naaldkristallen is afgezet, die tong en gehemelte gevoelig zouden kunnen wonden. *Colocasia antiquorum* wordt om de meelhoudende *Yam*-wortels als volksvoedsel gecultiveerd, algemeener is echter voor dit doel de teelt van *Ipomaea Batatas*, de z.g. *Sweet Potato*.

Palmen tieren wél in het klimaat van Madeira. Dat zij hier niettemin vrij zeldzaam zijn, is alleszins verklaarbaar: de palm wordt er uitsluitend als sieraad en niet om het nut gekweekt; hij is dus beperkt tot de tuinen der rijken. Toch dragen die weinige, met de verre boven de omgeving verheven kronen, machtig bij tot de schoonheid van het Funchalsche landschap. Bepaaldelijk doet dit de waaierpalm *Latania Commersonii*, de dadelpalm *Phoenix dactylifera*, en de met een vezelnet bekleede *Chamaerops excelsa*. De klapperboom, *Cocos nucifera*, wil in dit half-tropisch klimaat niet recht meer aarden, de dwerg-

palm *Chamaerops humilis* is hier beter thuis. Pandanen zijn op Madeira zeldzaam. Een goed exemplaar van *Pandanus* (*Screw Pine* der Engelschen) staat in Quinta Deanery, een oude tuin met veel fraaie boomen.

Na deze verpozing in het gebied der monocotylen gaan wij onze bezoeken aan eenige *quintas* afleggen.

Rondom de stad Funchal vindt men *quintas* van allerlei grootte. Sommige ontleenen haren naam aan de plantensoort, die haar bij uitstek eigen is. Zoo is er eene *Quinta Magnolia*, *Quinta Grévillea*, *Quinta das Rosas*, *Quinta Jasmineira*, *Quinta do Til* en eene *Quinta Tangerinha*; laatstgenoemde heet naar de hier veel gekweekte mandarijn-sinaasappel, *tangerinha*.

Quinta is een portugeesch woord dat »huis en erf» beduidt. De naam doelt op het oude rechtsgebruik, dat aan den landheer het één-vijfde deel (*quinta*) der opbrengst van den verpachten bodem toekomt. Op Madeira heeten *quintas* zoowel de optrekjes, die aan vreemdelingen gemeubileerd verhuurd worden, als de groote landhuizen met uitgestrekte parken, gelijk bijv. de aan zee gelegen *Quinta Vigia*, voor eenige jaren de residentie der keizerin van Oostenrijk, en de, kan het zijn, nog vorstelijker *Quinta Palheiro*, zomerverblijf van den heer JOHN BLANDY. Deze laatstgenoemde *Quinta Palheiro* ligt 550 M. boven de zee, in een wonderschoon park van *Pinus Pinea* en andere fraaie coniferen en lanen van *Camellia*-boomen. Des zomers, als beneden in de stad eene tropische hitte heerscht, en de weinige vreemdelingen, die dan nog op Madeira vertoeven, naar de bergstreken en naar 't koele Santa Cruz getogen zijn, is het op de *Palheiro*, nauwelijks een uur van de reede verwijderd, nog heerlijk koel.

Beginnen wij onze bezoeken met *Quinta do Val Formosa*. De tuin van dit landgoed is niet groot, maar heeft fraaie planten. Eigenaar is een Engelsch geneesheer, Dr. M. GRABHAM, de beproefde raadsman zijner vele landgenooten, die in de zuivere atmosfeer van *this lovely island* genezing komen ademen voor hun longen, ziek geworden in de met stof en vuil bezwangerde luchten van Londen en Liverpool. Dr. GRABHAM heeft zich bijzonder veel moeite gegeven voor de planten zijner *quinta*, zoowel door eigen excursies op het eiland als door ruil met de botanische instellingen van zijn vaderland. Het getuigt van goeden smaak, dat de planten zoo wèl verdeeld zijn over den kleinen

terrasvormig aangelegden tuin, dat deze, niettegenstaande de volheid, een behagelijken en rustigen indruk maakt.

Wij stellen voorop de plant *Thapsia edulis*, hier beter bekend als *Monizia edulis*, een schermbloemig gewas van zeldzame schoonheid. De naam *Monizia* is haar gegeven door den ontdekker der plant R. LOWE, en zulks ter eere van den Portugeeschen geleerde J. M. MONIZ, die zich hier *procul negotiis* en verre van het gewoel der wereld, een huis heeft gebouwd en een tuin heeft geplant en zich daar nu in alle stilte wijdt aan zijne botanische lievelingsstudiën. De naar hem genoemde plant, die zich tot 2 M. hoogte verheft, draagt een overvloed van fijn samengestelde, glanzende, donkergroene bladeren, die op het varenloof van *Balantium culcita* gelijken, en in haren bloeitijd siert zij zich met forsche witte bloemschermen. Deze *Thapsia* of *Monizia* heeft een zéér klein verspreidingsgebied. Aanvankelijk kende men geen andere groeiplaats dan de rotskloven aan de oostzijde van het eilandje Deserta grande, maar later zijn ook op Madeira zelve, op de Curral-bergen, eenige exemplaren gevonden. Hier in den tuin zien wij *Monizia* van beide groeiplaatsen; zij verschillen ietwat in vorm en tint van blad. Gewoonlijk kweekt men in Funchal de plant van Deserta grande. Hare zaden worden naar de hoofdstad medegebracht, of door arme Madeirasche visschers, die de onherbergzame Deserta-eilanden opzoeken om daar, met levensgevaar langs de steile rotsen klimmend, een schamel stukje brood te verdienen met de inzameling van *Urzella* en *Barrilha*¹, of door rijke Engelsche *sportsmen*, die, uitsluitend ter wille der jacht op de wilde geiten van Deserta, zich daar aan gelijke misère komen onderwerpen. De wortels van *Monizia* staan bij de visschers als *Cenoula de rocha* of bergpeen bekend. Natuurlijk heb ik mij niet het proefondervindelijk genoeg ontegd, zulk een »bergpeen" op te peuzelen: zij smaakt als peen, ietwat vezeliger maar ook geuriger. Bedenkt men, dat onze *Daucus Carota* eerst door de cultuur sappig geworden is, en *Thapsia edulis* nog eene plant in den »natuurstaat" is, dan schijnt het wel waarschijnlijk dat een groentenkweker van de bergpeen iets goeds zou kunnen maken.

Dr GRABHAM's tuin is rijk aan inheemsche planten van Madeira. Een der schoonste is wel *Ranunculus grandifolius* van Ribeiro Frio, een

¹ *Urzella* (het *Orchilla-weed* der Engelschen) zijn korstmossen van de geslachten *Rocella*, *Lecanora* enz, die de orseille- en lakmoes-kleurstof geven. *Barrilha* zijn *Mesembryanthemum*-soorten, waaruit soda gebrand wordt.

ranonkel van reusachtige afmetingen. Hare natuurlijke groeiplaats, de vochtige en donkere ravijnen van het middengebergte, vindt de plant vrijwel terug in dezen tuin, waar zij groeit langs de wanden eener beschaduwde cisterne, die met witte en blauwe *Nymphaea* prijkt. Eveneens uit de ravijnen van het eiland komt *Clethra arborea*, die in het portugeesch *Folhado*, in het engelsch *Liley of the Valley-tree* heet. Het is een fraaie altijd groenende heester uit de familie der heidegewassen en een der twee *Ericaceae*, die uitsluitend aan Madeira eigen zijn. De tweede is *Vaccinium Maderense*, overvloedig in de ravijn-boschages en voor een niet gering deel bijdragend tot de schoonheid van het Madeirasche landschap, des zomers met zijn glanzend groen, des winters met de warme tinten van bruin en rood. Twee bremsoorten, *Genista Maderensis* en *G. virgata*, bekleeden de rotsen van het eiland met bloemen, wier gouden kleur kenmerkend is voor de bergen van het midden, gelijk de scharlaken geranium het voor de kusten is.

Tal van schoone boomen sieren dezen tuin. De allerfraaiste, een reusachtige kamferboom, was onlangs door een stormvloed terneergeworpen.¹ Nu wijst men u bij voorkeur op den grooten *Allspice-tree*, *Pimenta officinalis*, vóór het woonhuis. Volgens de overlevering is hij geplant door JAMES COOK, die hier in Juli 1772 een wijle verpoosde op zijne tweede reis om de wereld. Dicht bij den pimentboom staat een welriekende olijf, *Osmanthus fragrans*, en de tot dezelfde familie behorende inheemsche boom *Notelaea excelsa*, die zeer hard hout heeft, en wiens witte bloemen bijna even welriekend zijn als die van *Osmanthus*, welke in de chineesche thee gemengd worden. Van *Jasminum odoratissimum*, op Madeira inheemsch, zijn de gele bloemen niet zoo geurig als de soortnaam der plant doet vermoeden. *Berberis Maderensis* geeft het gele *fustete*-hout, dat te Funchal veel voor houtsnijwerk dient. Ook de fraaie *B. Darwinii* wordt als sierplant gekweekt. Onder de naaldboomen noemen wij *Pinus Canariensis* met zeer lange en buigzame drietallige naalden, *Cedrus Libani*, de fraaie *Araucaria imbricata* en de op Madeira algemeene hangende cypres, *Cupressus glauca*.

De perken van Val Formosa prijken met denzelfden overvloed van bloemen, als alle tuinen in dit heerlijk land. *Pride of Madeira* (*Echium fastuosum*) dingt in schoonheid met *Pride of Teneriffe* (*Echium candicans*)

¹ Een fraai exemplaar van *Cinnamomum Camphora* staat nog in den tuin van het Duitse Hôtel Hortas.

om den voorrang: beide forsche rijkbloeiende kruiden, de eerste met een fakkel van blauwe, de tweede van witte bloemen.

Langs den tuinmuur slingeren zich tusschen het helder groen van *Ruscus aculeatus* en *Asparagus scoparius* de bleekblauwe bloemtrossen van *Wistaria Sinensis*, en daar naast de purperen van *Maurandia semperflorens*. Hier en daar lokken de groote kelken van *Datura suaveolens* en van *Solandra macrantha*, twee *Solanaceae*, als *Trumpetflowers* bekend, een naam die ook aan sommige *Bignoniaceae* gegeven wordt.

Ons tweede bezoek geldt de Quinta d'Achada, even buiten de stad op den weg naar San Roque. Het is het landgoed van Rev. A. LINDON. Zijne woning, heerlijk gelegen aan het einde van eene breede *Erythrina*-allee, is een bekend verzamelpunt der Engelsche kolonie van Funchal. Langs de paden van den tuin van Achada slingeren tal van schoonbloemige *Bignonia*'s. In een boschje van zwart bamboe, *Phyllostachys nigra*, en hoog opgeschoten verbena-gras, *Andropogon Schoenanthus*, staat eene *tjemara*-soort, *Casuarina stricta*, en op een veld van wilden lavendel prijkt een fraaie *Pandanus*. Van *Agave*, *Yucca*, *Dracaena* en vooral ook van *Cycas*, heeft de Achada-tuin schoone exemplaren, en onder de palmen munten *Chamaerops* en *Phoenix* uit.

Colletia spinosa is een heester uit Zuid-Amerika, van de familie der *Rhamnaceae*. Ook bij ons wordt dit zonderlinge gewas in de kassen gekweekt, het heeft doornige takken met schubvormige blaadjes, draagt geurige witte bloempjes en driehokkige vruchtjes als eene *Euphorbia*. Van de andere planten merken wij op twee *Escallonia*'s en de Japansche winterbloem, *Chimonanthus fragrans*. Een hoekje van den tuin is gereserveerd voor modelplanten der tropische culturen, als kaneel, kina, cacao, koffie, thee, vanille, enz. Het gelukt wèl, deze planten in het leven te houden, maar zij groeien hier toch traag. Toen het met den wijnbouw slecht ging, is beproefd nieuwe culturen op Madeira in te voeren, doch die pogingen zijn vrijwel mislukt. Het best slaagt nog de koffie; toch is de opbrengst van Madeira-koffie niet eens groot genoeg om het verbruik in Funchal te dekken en van den teelt in hoeveelheden, die iets te beduiden hebben voor de Europeesche markt, is geen sprake.

Van vruchtboomen uit Quinta d'Achada verdienen vermelding *Eugenia Malaccensis* en *E. Jambos*. De Engelschen noemen haar *Rose apples*. Hoe verlustigde ik mij in het gezicht van het weelderig bloemenkleed der *djamboe*'s, haar donkergroene bladeren, haar rooskleurig jong loof en

vooral de schoone vruchten! Het geeft een groot genot, Indische planten op Madeira terug te vinden in eene andere omgeving doch in eigen pracht. De natuuronderzoeker BOWDICH heeft die gevoelens in woorden gebracht, toen hij eens hier op ditzelfde eiland uitrustte van zijne omzwervingen in tropische landen:

Pour ceux qui ont parcouru les tropiques, il n'y a pas de plus douce jouissance que de retrouver ces arbres, les plus beaux de la création, au milieu desquels ils ont vécu avec tant de plaisir; de revoir ces vastes solitudes où la nature végétale règne encore libre et vierge; de contempler le brillant azur du ciel à travers le tendre feuillage du mimosa, tandis que le fraisier sauvage, fleurissant à ces pieds, reporte l'âme au souvenir toujours plus cher de la patrie; de recueillir d'une main la mûre sauvage et de l'autre les goyaves détachées de leur branche; de choisir entre les bananes et ces poires ou ces cerises de l'Europe, dont partout le souvenir vous accompagne: telles sont les jouissances qui font de Madère un lieu de délices, sans compter ses sites enchanteurs, la constance et la douceur de son climat . . .

(Slot volgt.)
